

HÂZİNE-İ EVRAKIN KURULUŞUNUN 160'NCI YILINDA ARŞİVLERİMİZ VE ARŞİVCİLİĞİMİZ

Hacı Haldun ŞAHİN*

Modern manada arşivcilik XVII. yüzyıl ortalarında Fransa'da kurulmaya başlanmış olup bu tarihe kadar, başta krallar olmak üzere devletin üst düzey yöneticileri yürüttükleri işlerle ilgili resmi evrakı kendi ellerinde muhafaza ediyor ve ölümlerinde bunları, haleflerine değil mirasçılara bırakıyorlardı. İlk defa Kral I. François, ölen Başbakanının evrakına devlet adına el koydurmuştur (1535). XIV. Louis bu usulü genişletmiş, ölen devlet adamlarından veya mirasçılarlarından toplattığı evrakı Başbakanlık veya Bakanlıklarda depo ettirmiştir. XVII. yüzyılın ikinci yarısında, siyasi ve idari belgelerin önemli bir kısmı devlet depolarında toplanmış ve böylece "Devlet Arşivi"nin çekirdeği doğmuştur. Bir müessese olarak arşivlerin teşkilatlandırılması ise büyük ihtilalle olmuş ve ilk defa **Fransa'da, 1789' da "Milli Arşiv" (Archives Nationales) kurulmuştur.** Bunu **1796'da taşra arşivlerinin teşkilatlandırılması** takip etmiştir.

Modern arşivciliğin üç ana fikri de o zaman doğmuştur. (Bakım-muhafaza, tasnif-düzenleme ve araştırmaya sunma). Bu tarihten sonra Fransa'da arşiv çalışmaları hızlanmış, Napolyon Bonapart, Paris'i Avrupa'nın bir numaralı arşiv merkezi haline getirmek istemiş; bu amaçla da Avrupa ülkelerinden birçok arşiv materyalini Paris'e nakletmiştir. Bu dokümanın çoğu sonradan iade edilmiş, ama Fransa'da arşiv çalışmaları yavaşlamamıştır. Fransa Arşivciliği **"yarı merkezi"** sisteme göre kurulmuştur. Başta **"Milli Arşivler"** vardır. Prensip olarak bütün devlet arşivi burada toplanır. Yalnız eski ve önemli olmaları dolayısıyla üç bakanlığa arşivcilik konusunda muhtariyet tanınmıştır. **Dışişleri, Savunma ve Denizşırı Ülkeler Bakanlığı Arşivleri, Milli Arşiv'den ayrı olarak teşkilatlanmışlardır.** Bundan başka **vilayet arşivleri** yerlerinde üç ana bölüme göre teşkilatlandırılmıştır. **A. Eski rejim arşivleri,** (büyük ihtilalden önceki arşivler). **B. Kilise arşivleri, C. Çağdaş arşivler.**

1840'dan itibaren vatandaşların arşivlere girme ve bunlardan faydalanmaları esaslı da tam olarak uygulanmaya başlamıştır.

İngiltere'de XIX. yüzyıl başlarından itibaren gelişmeye başlayan arşiv fikri kısa bir zaman sonra İngiliz kamuoyuna ve parlamentosuna mal olmuştur. Bu durum devlet tarafından ele alınmış ve 1836 yılında Lordlar Kamarası'ndan seçme bir komite, arşivlerin bakımsız haline çare bulmak üzere görevlendirilmiştir. Bu komitenin tavsiyesi uyarınca, **1838'de ilk İngiliz "Arşiv Kanunu"** çıkarılmıştır. Bu kanundur ki, bir müessese olarak İngiltere Milli Arşivleri (**Public Record Office**) kurulmuştur. Milli Arşiv'in Londra'daki ünlü binası inşa edilmiş ve Public Record Office bugünkü görevinin çoğunu o zaman yüklenmiştir. Bu tarihten itibaren de İngiltere'de arşiv çalışmaları kesintisiz devam etmiş, zamanla ortaya çıkan problemlere ihmal edilmeden çare aranıp bulunmuştur. İngilizler, en son **1958'de yeni bir Milli Arşiv Kanunu** çıkarmışlardır. **İngiliz arşiv sistemi tam merkezi bir sistemdir.** Bütün devlet kollarının arşivleri, bir tek merkezde, Milli Arşivlerde toplanır.¹

Biz Türkler de ise, XIX. Yüzyılın çeyreğine kadar milyonlarca vesika, keseler, torbalar ve sandıklarda muhafaza ediliyor, Atmeydanı'ndaki "Mahzen-i Atik" denilen binada, Bâbüâli yakınındaki "Tomruk Dairesi"nde, Topkapı Sarayı'nda ve devlet dairelerinin mahzenlerinde yığınlar halinde toplanmış bulunuyordu. Bu systemsiz, tasnifsiz, teşkilatsız yapıya, modern anlamda arşiv demek mümkün değildi. Dolayısıyla bu muazzam malzemedan faydalanmakta mümkün olamıyordu. Modern arşivcilik fikrinin geliştiği (1834) sıralarda Avrupa ve özellikle Fransa'da bulunan **Mustafa Reşit Paşa,** arşiv çalışmalarını kısmen de olsa tanıdı. **1846'da Sadrazam olur olmaz Türk devlet arşivciliğinin temellerini attı.** Sadaretinin ikinci ayında, eski adıyla "Hazine-i Evrak" binasının kurulmasını emretti. Binanın kurulması, Fossati adında tanınmış bir İsviçreli mimara ihale edildi. Arşivlerimizin önemini belirtmek için de bunlara "Hazine" adı verildi. Sadrazam arşiv işlerinin başına getirdiği Sadaret Mektupçusu Muhsin Efendi'ye "müdür" ünvanı verilmesini ileri sürümlere karşı, arşiv işlerinin

*Tüm Arşivciler Demeği Yönetim Kurulu Başkanı

¹ Bilal ŞİMSİR, "Milli Arşiv Davamız" *Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu*, Ankara, 1985, s.100-102.

pek mühim ve mutena bir mesele olduğunu anlatmış, Muhsin Efendi'ye "Nazır" denilmesi, kendisinin aynı zamanda Meclis-i Vâlâ azalığına tayin edilmesi ve maaşının da mevkii ile orantılı şekilde artırılması hususunda Padişah'tan irade çıkarttırmıştır. Böylece, "**Hazine-i Evrak Nezareti**" kurulmuştur.

Adı "**Nezaret**" olarak tespit edilmiş, binası ünlü bir mimara yaptırılmış olmasına rağmen Hazine-i Evrak, eksik bir arşiv müessesesi olarak kurulmuştur. Bu yapı İngiltere'deki Public Record Office gibi ne tam merkezi bir arşiv ne de Fransa'daki Archives Nationales gibi yarı merkezi bir arşiv idi. Sadaret evrakı dışındaki Nezaretler arşivi teşkilatlandırılmadan kalmıştı. Vilayetleri, sancakları, kazaları ve köyleri içine alacak bir yapının kurulup genişletilmesi de düşünülmemiştir. Arşivlerimizin kuruluşundaki bu arızî durum, zamanla giderilebilirdi. Ne yazık ki, **arşiv çalışmalarımız Mustafa Reşit Paşa'dan sonra aynı önemle devam ettirilememiştir.** Tersine arşiv işlerimiz bir bakıma ikinci plana itilmiştir. Önce "Nezaret" statüsü "Müdürlük" haline indirilmiş ve arşiv müessesemiz, "Hazine-i Evrak Müdüriyeti" adıyla Sadaretin şubeleri arasında yer almıştır. II. Meşrutiyet devrinde bir ara Sadaret ve Hariciye evrakının "Bâb-ı Ali Hazine-i Evrak Müdüriyeti Umûmiyesi" adı altında birleştirilmesi düşünülmüş, bu konuda bir komisyon kurulup bir de nizamname projesi hazırlanmıştır. Fakat esasen yarım olan bu yeni teşkilatlanma teşebbüsü de I. Cihan Harbi yüzünden akım kalmıştır.

Cumhuriyet devrinde de arşivi teşkilatlandırma çabaları dağınık ve çok zayıf bir şekilde içerden ve dışardan bir takım zorlamalarla devam etmiştir. Yapı olarak ne İngiltere'deki gibi merkezi ne de Fransa'daki gibi yarı merkezi bir görünüm arz ettiğini hiç kimse söyleyemez. 1933, 1937 ve 1943'deki bir takım gayretler bu yapılandırmaya yönelik gayretlerdir.

Dolayısıyla, **Cumhuriyet Türkiye'sinde de arşiv meselesi ile ilgili olarak bugüne kadar yapılmış çalışmalar ve alınan tedbirler, arşiv meselelerimize temelden bir çözüm getirecek hüviyette olmamıştır. Ancak tasarruf bakımından kolaylıklar sağlayan birtakım geçici çözümler olmuştur.**

MİLLÎ ARŞİV KANUNU ÇALIŞMALARI

Arşiv meselelerine köklü çözümler getirecek olan Milli Arşiv Kanunu ile ilgili ilk defa 1968 yılında

bir tasarı hazırlanarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulmuş, ancak sunulan bu tasarı kanunlaşmamıştır. Değişik tarihlerde değişik hükümetlerce tekrar meclis gündemine getirilmiş, ancak ilgili komisyonlarda tasarı üzerindeki görüşmeler tamamlanamadığından kanunlaşmamıştır.

Kanun teklifi 29.06.1977 ve 12.08.1977 tarihlerinde yenilenmiş, teklif ilgili komisyonlarda hükümet tasarıları ile birleştirilerek ele alınmış, Adalet ve İçişleri Komisyonlarında görüşülen ve bazı değişikliklerle kabul edilen kanun tasarısı, Plân Komisyonu'nda bir alt komisyona havale edilmiş; bu komisyonda "Devlet Arşiv Kanunu" ile "Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı" tek bir metin halinde birleştirilmiştir. Bu şekilde Plân Komisyonu'nda görüşülen ve kabul edilen kanun tasarısı, T.B.M.M. Genel Kurul gündeminde yer almış, ancak kanunlaşmamıştır.

En son, 12 Eylül 1980 tarihini müteakip, Başbakanlık'ta, Başbakanlık Müsteşarı'nın başkanlığında ve Müsteşar Yardımcılarının yürütücülüğünde, tasarı üzerindeki çalışmalara yeniden başlanmış; 1968, 1971, 1974 ve 1977 tasarı ve teklifleri müstereken ele alınmış, ilk tasarı olan 1968 tasarısından 1980'e kadar geçen zaman içerisinde, Türkiye'de ve dünyada arşivcilikle ilgili olarak değişen şartlar ve teknikler de göz önünde bulundurularak kanun tasarısı yeniden hazırlanmıştır.

Tasarı Mecliste Adalet Komisyonu'nda görüşülerek kabul edilmiş, ancak daha sonra Başbakanlıkça kamu kurum ve kuruluşlarının yeniden düzenlenmesi çalışmalarına geçilmesi üzerine tasarı, Başbakanlık'tan Meclise sunulan diğer tasarılar ile birlikte geri alınmıştır. Ne yazık ki, Milli Arşiv Kanunu görüşülmek üzere bir daha gündeme getirilmemiştir.

3056 sayılı Başbakanlık Teşkilat Kanunu'nun 2. maddesinin (g) bendinde belirtildiği üzere (**Türk devlet ve millet hayatını ilgilendiren tarihi, hukukî, idarî, ekonomik, ilmi doküman ve belgeleri toplamak, değerlendirmek ve düzenlemek, film, mikrofilm gibi ileri teknikleri uygulayarak arşiv malzemesini tek nüsha olmaktan kurtarmak, bunların tahribini önleyecek arşiv laboratuvarı kurmak, milletlerarası arşivcilik ile ilgili hareketleri takip etmek, önemli arşiv malzemesini yurt ve dünya bilim çevrelerine sunmak**) millî arşivlerimizin korunması, değerlendirilmesi ve istifadeye sunulması görevi Başbakanlık'a verilmiş; aynı kanunun 11'inci madde-

siyle de bu görevin yürütülmesi, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğuna bırakılmıştır.

Mevzuat çalışmaları çerçevesinde; 6696 sayılı Kanunu yürürlükten kaldıran, 316 sayılı "Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname", 4 Nisan 1988 tarih ve 19775 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe konulmuştur.

Daha sonra bu kararname Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nda görüşülerek, 28 Eylül 1988 tarih ve 3473 sayılı "Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun" olarak kabul edilmiş ve 4 Ekim 1988 tarih ve 19949 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Bu kanunda; hangi kurumların kanun kapsamında olduğu, hangilerinin kanun kapsamı dışında bırakıldığı belirtilmiş olup, arşiv malzemesi, ayıklama ve imha terimlerinin tarifleri yapılmıştır. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü halen bu kanuna göre hizmet vermektedir.

Mevzuat yetersizliği, arşivcilik tekniklerini bilen çok az sayıda arşivci ve kadrosunun olması, bugüne kadar arşiv hizmetlerine yeterli bütçelerin ayrılmama-

yışı, gerekli ilginin gösterilmemiş olması ve diğer bazı sebeplerden dolayı, ülkemizde arşiv çalışmaları beklenen seviyeye çıkarılamamıştır. Bütün bu menfi gelişmelerin sebep ve neticeleri, süratle halledilmesi gereken arşiv meselelerimizi teşkil etmektedir. Sahip olduğumuz arşivlerimizle ilgili problemlerin halli konusu, günümüzde yalnızca Türkiye Cumhuriyeti'ni değil, bir çok ülkeyi de yakından ilgilendirmektedir. Macarların tanınmış arşivisti Lajos Fekete'nin, "*Tür-*

kiye'de Türk milletinin geçmişinin, arşiv işleri başarı ile halledilmedikçe ortaya konulamayacağı fikrinin hakim bulunması gerekir. Bunun yalnız Türk milleti için değil, beynelmilel ilmin çıkarı için de olduğu kabul edilmelidir..." şeklindeki görüş ve düşüncesi, arşivlerimizin önem ve değerini çok anlamlı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Tek kelimeyle, Türk Arşiv Teşkilatı yarım bir müessese olarak kurulmuştur, arşiv teşkilatımızın doğuşundaki bu arızı durum 160 yıl sonra bugün de giderilememiştir. Var olan problemler, değişik tarz ve şekilde tezahür etmektedir. Buna bir nokta koymak gerekmez mi?

ARŞİVLERİN BİR ÇATI ALTINDA TOPLANMASI

Dünya tarihinde 623 yıl gibi uzun bir zamana damgasını vuran ve yaklaşık 20 milyon km² gibi geniş bir coğrafyaya hükmeden Osmanlı ve onun bakiyyesi olan 150 milyon civarındaki arşiv malzemesine sahip olan ve dünya ilim âleminin Osmanlı Araştırmaları Merkezi konumunda bulunan Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı'nın; yurt içinde ve yurt dışındaki Osmanlı dönemine ait arşivlik malzemenin bir bütün halinde bünyesinde toplandığı bir merkez haline getirilmesi gerekmez miydi?

Elçiliklerimizdeki Osmanlı dönemiyle alakalı arşiv malzemesinin Tanzimat sonrasına ait olduğu bilinmektedir. Bunlardan Atina, Washington, Viyana ve Belgrad büyükelçiliklerine ait 390.000 civarındaki arşiv malzemesi değişik tarihlerde getirtilerek Osmanlı Arşivi'ne teslim

edilmiştir.

Başta Londra olmak üzere; değişik yerlerdeki büyükelçiliklerimizde bulunan önemli miktardaki Osmanlıca arşiv belgesinin de bir fon oluşturacak şekilde, Osmanlı Arşivi'nde toplanması gerekmektedir.

Yine yurt içinde, Osmanlı dönemine ait arşiv materyallerinin bir kısmının ilgili kuruluş ve şahıslarca muhafaza edildiği bilinmektedir. Tek merkezli

düzenleme ve bütünlüğün sağlanması açısından bu kuruluşların ellerindeki mevcut malzemelerin Osmanlı Arşivi bünyesinde bir araya getirilmesi önem taşımaktadır.

Bünyesinde Osmanlı dönemine ait arşiv malzemesi bulduran kurum ve kuruluşlar bu malzemeyi imkânları ölçüsünde tasnif edip, yerli ve yabancı araştırmacıların hizmetine mi sunmalıdırlar? Diğer bir tabirle arşivlerimiz ayrı ayrı mı teşekkül etmelidir? Yoksa hangi kurum olursa olsun; eğer elinde Osmanlı dönemi evrakı var ise, bunu tarihi bir arşiv hüviyeti arz eden, bünyesinde Osmanlı dönemi evrakını bulduran Osmanlı Arşivi'ne mi devretmelidirler? Bu durum çok iyi etüt edilmeli arşivlerimiz de ona göre yapılandırılmalıdır. Yani, Türk Arşivleri merkezi bir yapımı yoksa ademi merkezi bir yapı mı arz etmelidir? Buna derhal karar verilmelidir. Kurum ve kuruluşlar söz konusu arşiv malzemesini ellerinde tutmaya devam mı edecekler yoksa bir kısmı Osmanlı Arşivi'ndeki fonların mütemmimleri olan bu arşiv malzemesini gerçek sahibi durumundaki Osmanlı Arşivi'ne mi verecekler? Tabii bunlar zor işler, ama arşiv dokümanının bir çatı altında toplanması en büyük arzumuzdur.

Osmanlı dönemine ait materyaller bulundurduğu bilinen kurumların bazıları aşağıda belirtilmiştir.

- 1-Topkapı Sarayı Müzesi
- 2-Vakıflar Genel Müdürlüğü
- 3-İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü
- 4-Millî Savunma Bakanlığı
- 5-Millî İstihbarat Teşkilatı (MİT)
- 6-Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE)
- 7-Diyanet İşleri Başkanlığı Meşihat Arşivi
- 8-Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi
- 9-Dolmabahçe Sarayı
- 10-Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü
- 11-Denizcilik İşletmeleri Genel Müdürlüğü
- 12-İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı
- 13-İstanbul Türbeler Müze Müdürlüğü
- 14-Millî Kütüphane
- 15-Arkeoloji Müzesi
- 16-Millî Emlak Genel Müdürlüğü 1 No'lu Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
- 17-Boğaziçi Üniversitesi

- 18-Elazığ Defterdarlığı
- 19-İstanbul Büyükşehir Belediyesi
- 20-Nüfus Müdürlükleri
- 21-Adalet Bakanlığı

Gerek dış ülkelerde gerekse yurt içindeki kurum kuruluş ve şahısların ellerinde bulunan ve Osmanlı dönemini ilgilendiren belgeler ve dokümanların (vesika, defter, ferman, berat, harita, plan) sayısal ve spesifik değerlendirilmesinin en kısa zamanda tamamlanması ve Osmanlı Arşivi bünyesinde toplanması için hibe, satın alma veya birer kopyalarının alınması gerekmektedir.

Bu sebeple ilişki kurulan veya henüz kurulmamış dış ülkelerle ilişkiye girme çalışmaları hızlandırılmalı öncelikle Osmanlıca belge miktarının boyutları tespit edilmelidir.

Yukarıda zikredilenlerin dışında birçok müessesede de arşiv materyalleri bulunması ihtimaline karşılık **bütün vilayetlerdeki kurum ve kuruluşlar ekipleriyle taranarak Osmanlı dönemine ait belgelerin tespiti yapılmalı ve nakledilerek kuruma kazandırılması sağlanmalıdır.** Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün bu yetkisi, 3056 sayılı kanunun 11-(c) maddesinde "Çeşitli kamu kurum ve kuruluşları ile özel şahısların elinde bulunan arşiv malzemesini tespit etmek, toplamak gerektiğinde satın almak, bunların tamir ve restorasyonunu yapmak tasnif ve tercüme etmek uygun görülenleri yayınlamak" şeklinde ifade edilmiştir. Ancak bu yeterli bir yetki değildir. Onun için Millî Arşiv Kanunu acilen çıkarılmalı arşiv çalışanlarının önü açılmalıdır.

MİLLÎ ARŞİV SARAYI

Bünyesinde idarî binaları, sosyal birimleri, araştırma- tasnif-uluslararası toplantıların yapılacağı modern salonları, laboratuvarları, konservasyon, konsültasyon, mikrofilm, bilgi işlem üniteleri gibi ihtiyacı karşılayacak, nükleer, biyolojik vb. her türlü tehlikelere karşı korunmuş depo birimlerini ihtiva eden bir Arşiv Sitesi veya Arşiv Sarayı yapımının projelendirilerek acilen hayata geçirilmesi arşiv hizmetlerinin daha verimli olmasını temin edecektir.

Bu sayede hem yıllardır süregelen ihmal edilmişliğin izleri yok edilmeye başlanacak, hem birçok

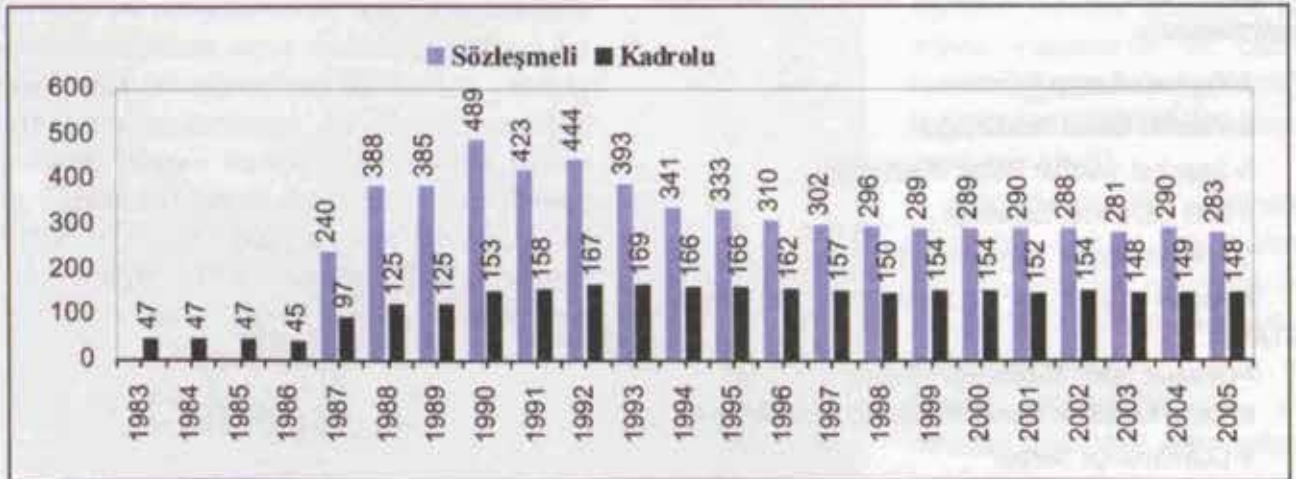
eski ve sürekli onarım gerektiren binanın onarım giderleri hem de hizmet binasına ait kira giderleri, başka hizmet ve amaçlar için kullanılmak üzere, devlet bütçesi'nin gider hanesinden çıkarılmış olacaktır.

YAYIN FAALİYETLERİ

Milli Arşiv İdaresi tarafından yapılacak yayınlar öncelikle milletin ve devletin ihtiyaçlarını esas almaktadır. Bunun için de devletin ve milletin öncelikleri belirlenmeli hem geçmişte var olan hem de bugünkü müktesebatımızı koruyan, geliştiren; gelecekle ilgili stratejileri destekleyen yayınlar seriler halinde yapılmalıdır. Tabii ki, bir takım bilim çevrelerinin beklentileri göz ardı edilmemeli bu çevrelerin talep ve ilgileri de dikkate alınmalıdır. Bu modern dünyada da böyledir. I. Cihan Harbi'nde İngilizler kendi siyasetlerini dünyada meşru gösterebilmek İngiliz kamuoyunu devletin yürüttüğü siyasetin doğruluğuna inandırabilmek ve dolayısıyla millet desteğini temin etmek adına bu tür yayınları bir anlayış çerçevesi dâhilinde yapmıştır. İşte o günlerde sicağı sicağına yapılan yayınlar bilahare bir kitapta toplanmış, adına da "Mavi Kitap" denmiştir.

Bu sistemli belge ve doküman yayınlama toplumun bütün kesimleri için nasıl ki, büyük bir ehemmiyet taşıyorsa; arşivlerimizin Türk toplumuna tanıtılması da aynı derece de öneme haiz bulunmaktadır. Çünkü Türk evlatları doğrudan doğruya arşivleri kullanamamaktadır, zira arşivlerimizi oluşturan arşiv dokümanlarının ekseriyeti Osmanlıcadır. Durum böyle olunca da arşivleri kullanmak bir ihtisas işi haline gelivermektedir. Onun için ki; Türk evlatlarına Osmanlıca'nın öğretilmesi işi önem ve aciliyet arz etmektedir.

Üzülerek şunu ifade etmeliyim ki, bu gün Modern Türkiye Cumhuriyeti, yüzde yüz haklı olduğu, sözde ermeni soykırımı iddialarının asılsızlığını dahi kendi kamuoyunda çok iyi işleyemedi. Bu konuda kendi halkını çok iyi bilgilendiremedi. Kaldı ki, yurt dışında çok daha geri kaldı. Bundan dolayıdır ki kendi öğrenci, öğretmen ve akademisyenlerimiz kültürümüzün bir parçası olan Osmanlıca'yı mutlaka öğrenmeli ve öğretmelidir. Böylece birçok insanımız doğrudan arşiv belgelerimizi okuyup, anlayıp değerlendirebileceklerdir. Öyle ya; "Türk evladı tarihini tanıdıkça kendini daha iyi tanıyacak ona göre de pozisyon alacaktır."

ARŞİV ÇALIŞANLARININ ÖZLÜK HAKLARINI DOĞRUDAN İLGİLENDİREN "KAZANILMIŞ HAK AYLIĞI" VE "EK GÖSTERGE" HUSUSLARINDAKİ MAĞDURİYETLERİ

Hakikaten meşakkatli, zihinsel performansın yanı sıra bedenî faaliyet de isteyen ve çok zaman gayrisihhi şartlara tahammülü gerektiren arşivcilik mesleği için özel bir statü uygulanmadığı takdirde

bugün için fazlaca gelecek vaat etmeyen bu mesleğe, gelecek zamanlarda intisap edecek yeterli ve yetenekli personel bulunması mümkün olmayacaktır. Bu durum ise arşivlerimizdeki malzemenin gerekli ölçüde değerlendirilememesi ve istifadeye arz edilememesi neticesini doğuracaktır. Osmanlı Arşivi'ndeki durum yıllara göre takip edildiğinde ortaya çıkan netice bizim bu görüşümüzü doğrulamaktadır. Bakınız bu kurumda 1986 yılına kadar çalışan personel sayısı 45 civarında iken; 3056 Sayılı Kanun'un

35. maddesine göre personel alımları sonucunda, bu sayı 1990 yılında 153'ü kadrolu 489'u sözleşmeli olmak üzere 642'ye kadar ulaşmıştır. Buna paralel olarak tasnif faaliyetlerinde de büyük bir artış olmuştur. Ancak aradan geçen uzun yıllara rağmen bu kurumda ihtisaslaşmış olan personele herhangi bir unvan ve kadro verilmemesi, sözleşmede geçen sürenin kazanılmış hak aylığı intibakında değerlendirilmeye alınmaması, personelin de istenildiği an sözleşmesinin fesih olunacağı endişesini taşıması veya buna benzer sebeplerden dolayı yine grafikte görüleceği üzere, Osmanlı Arşivi'nden personel kaçışı hızlanmış, 1990 yılında tasnif hizmetlerinde görevli sözleşmeli personel sayısı 489 iken günümüz itibarıyla bu sayı 283'e kadar inmiştir.

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI TAHSİL DURUMUNA GÖRE PERSONEL DAĞILIMI

TAHSİL DURUMU	KADROLU	SÖZLEŞMELİ
Doktora	3	12
Yüksek Lisans	5	52
Lisans	22	171
Ön Lisans	22	13
Lise	65	29
Orta	13	1
İlkokul	11	5
TOPLAM	148	283

3056 sayılı Kanunun 35. maddesindeki "Özel bilgi ve ihtisası gerektiren işlerde" ibaresinden sadece Arap alfabesi ile yazılan her türlü arşiv malzemesinin Latin alfabesine çevrilmesi anlaşılmalıdır. **Arşivcilik, Osmanlıca belgelerin çevirisinden ibaret değildir.** Yazılı, görsel, işitsel her türlü malzemenin arşivcilik metot ve tekniklerine göre sınıflandırılması, indekslenmesi, bilgisayar ortamına aktarılması, kurum ve kuruluşların arşiv mevzuatının değerlendirilmesi, kurum ve kuruluş arşivlerinin denetlenmesi, rehberlik hizmetleri, yerli ve yabancı araştırmacılara sunulan müracaat ve araştırma hizmetleri, yayıncılık hizmetleri, başka ülkelerle ilişkiler, tercümanlık ve mütercimlik gibi pek çok özel bilgi ve ihtisas gerektiren işler arşivciliği bilen eğitimli ve

deneyimli sözleşmeli personel tarafından yürütülmektedir.

Arşivcilik metot ve teknikleri yanında arşivciliğin gerektirdiği yardımcı bilim, metot ve disiplinler ile genel kültür formasyonunu haiz Devlet Arşiv Hizmetleri'nde görevli bulunan sözleşmeli personele hiçbir şarta bağlanmaksızın bir "**arşivist**" unvanı verilmelidir. Bütün olumsuzluklara rağmen Türkiye'deki arşiv hizmetleri kemiyet ve keyfiyet bakımından değerlendirildiğinde bütün sözleşmeli personelin böyle bir unvanı hak ettiği görülecektir. Üstelik bu unvan hem Milletlerarası Arşiv Konseyi tarafından hem de birçok batılı ülke tarafından benimsenmiştir.

Sözleşmeli personelin çalışma şartları iş aktilerinde belirtilmiş olup, burada yer almayan hususlarda, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre işlem yapılacağına atıfta bulunulmuştur. **3056 sayılı Kanunun 35. maddesinin son paragrafında, sözleşme ile çalıştırılacak personelin istekleri üzerine T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilecekleri hükme bağlanmıştır. Ancak, sözleşmeli personel, özlük haklarını doğrudan ilgilendiren "kazanılmış hak aylığı" ve "ek gösterge" hususlarında mağdur durumdadır.** Arşiv Hizmetlerinde kadro karşılığı aranmaksızın sözleşmeli olarak çalışan personelin, çalışma süresi emekli müktesebini yükseltmekte; ancak, kazanılmış hak aylığını yükseltmemektedir. **Personelin, kadrolu bir göreve geçmesi halinde, sözleşmeli olarak göreve başladığı tarihteki kazanılmış hak aylığı intibakında değerlendirmeye alınmaktadır.**

Yazılı ve şifahi müracaatlara rağmen yoruma dayanan bu yanlış ve haksız uygulama sözleşmeli personeli mağdur etmektedir.

Kadro karşılığı olmaksızın çalıştırılan sözleşmeli personelin özlük hakları ve ücretleriyle ilgili mağduriyetlerin giderilmesi, halen çalışmakta olan personelin geleceği açısından büyük ehemmiyet taşımaktadır.

Arşivler ve arşivciler her dönemde T.C. hükümetlerinin en çok ilgi duyduğu ve fakat bir süre sonra en çok savsakladığı bir alan olmuştur. Arşiv camiası olarak ümidimiz, arşivlerde bir reform hamlesinin başlatılmasıdır. Bu her dönem de tarihin ve milletin iktidarlara yüklediği bir sorumluluktur. Tarih ve millet nezdinde hiç kimse muhakeme edilmek istemez, çünkü ne tarihin ne de milletin affı yoktur